

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΥΠΡΟΥ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

**Τοῦ Χωρεπισκόπου Ἀρσινόης
κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ.**

Ὅπως εἶναι γνωστό, τό Ὑπουργικό Συμβούλιο διόρισε ἀπό τό 2003 Ἐπιτροπή ἐιδικῶν γιά μελέτη τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συστήματος σέ ὅλες τίς βαθμίδες τῆς Κυπριακῆς Ἐκπαίδευσης καί τήν ὑποβολή προτάσεων γιά μιᾶ Ἐκπαιδευτική Μεταρρύθμιση, ὅπως διελάμβανε τό προεκλογικό πρόγραμμα τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας. Ἡ Ἐπιτροπή περάτωσε τή μελέτη της καί ὑπέβαλε τήν Ἐκθεση μέ τίς εἰσηγήσεις της στόν Ὑπουργό Παιδείας καί Πολιτισμοῦ στίς 31.8.2004. Ὁ Ὑπουργός Παιδείας μέ συνοδευτική ἐπιστολή του, ἡμερομηνίας 2.9.2004, ἀπέστειλε τήν Ἐκθεση σέ ὅλα τά Μέλη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ζητώντας τίς παρατηρήσεις, κρίσεις καί σχόλιά τους σ' αὐτή.

Ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας στό Ἐκπαιδευτικό Συμβούλιο (πού καταργήθηκε πρόσφατα), ἀφοῦ μελέτησα τήν Ἐκθεση γιά τήν Ἐκπαιδευτική Μεταρρύθμιση, ἔκρινα, ὅτι ἔπρεπε, λόγω καί τῆς ιδιότητάς μου ὡς πρώην ἐκπαιδευτικοῦ, νά ἐνημερώσω καί γραπτῶς τήν Ἱερά Σύνοδο γιά τίς ἀπόψεις καί παρατηρήσεις μου σ' αὐτή. Αὐτό ἔγινε σέ δύο συνεδρίες τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, στίς 17.12.2004 καί στίς 7.2.2005.

Ὑστερα ἀπό συζήτηση στίς 7 παρελθόντος Φεβρουαρίου, ἡ Ἱερά Σύνοδος θεώρησε ἐνδεδειγμένο ὅπως ζητηθοῦν οἱ ἀπόψεις, ἐπί τῆς προτεινόμενης Ἐκπαιδευτικῆς Μεταρρύθμισης, πανεπιστημιακῶν καθηγητῶν καί ἄλλων ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων προσκειμένων πρὸς τήν Ἐκκλησία καί τίς θέσεις της. Συνεστήθη τότε Ἐπιτροπή ὑπό τήν προεδρία μου, στήν ὁποία συμμετέσχαν οἱ κ.κ. Σταῦρος Φωτίου, Δημήτρης Τριαν-

ταφυλλόπουλος, Γεώργιος Κυθρεώτης, Πέτρος Πασιαρδής και Πέτρος Παπαπολυβίου. Ός Έπιτροπή είχαμε τρείς συναντήσεις, στο τέλος δέ τό κάθε μέλος μου έδωσε γραπτώς τίς απόψεις του. Μέ βάση τό δικό μου υπόμνημα πρós τήν Ίερά Σύνοδο, τίς γραπτές απόψεις τών μελών τής Έπιτροπής, αλλά και τήν ανταλλαγή απόψεων κατά τίς τρείς συναντήσεις μας, διαμόρφωσα μιά εισήγηση πρós τήν Ίερά Σύνοδο και τήν απέστειλα πρós όλα τά μέλη της πρίν από τήν τακτική συνεδρία του Ίουνίου. Κατά τή συνεδρία τής 17ης Ίουνίου 2005 ή εισήγηση έγινε όμόφωνα δεκτή από τήν Ίερά Σύνοδο. Άφου τήν υπόγραψε έκ μέρους τής Ίερας Συνόδου ό προεδρεύων αυτής Πανιερώτατος Μητροπολίτης Πάφου κ. Χρυσόστομος, επεδόθη στόν Ύπουργό Παιδείας και Πολιτισμού κ. Πεύκιο Γεωργιάδη σέ συνάντηση πού είχα μαζί του.

Ή απάντηση τής Ίερας Συνόδου έχει ως έξης:

Έντιμο

Ύπουργό Παιδείας και Πολιτισμού

κ. Πεύκιο Γεωργιάδη,

Λευκωσία.

Έντιμε κ. Ύπουργέ,

Σας αποστέλλω, έκ μέρους τής Ίερας Συνόδου, τά σχόλια και τίς εισηγήσεις της στην Έκθεση τής Έπιτροπής για τήν Έκπαιδευτική Μεταρρύθμιση. Σας εύχαριστούμε για τήν αποστολή τής Έκθεσης και χαιρετίζουμε τή σημαντική αυτή προσπάθεια πού προβαίνει σέ μιά συνολική αποτίμηση του Κυπριακού Έκπαιδευτικού Συστήματος και αποβλέπει στή βελτίωση τής παρεχόμενης Παιδείας.

Τά σχόλια μας άφορούν κυρίως τή φιλοσοφία τής Έκπαιδευτικής Μεταρρύθμισης. Επί μέρους θέματα, όπως π.χ. ή αξιολόγηση τών εκπαιδευτικών, ή οργανωτική διάρθρωση τών διαφόρων υπηρεσιών του Ύπουργείου Παιδείας και Πο-

λιτισμοῦ, οἱ Ἐξετάσεις κλπ, παρόλο πού πηγάζουν ἀπό τήν ὅλη ἐκπαιδευτική φιλοσοφία, πιστεύουμε, ὅτι θά τύχουν τοῦ σχολιασμοῦ ἄλλων ἀρμοδιοτέρων.

Ἀπό τήν ἀρχή θά θέλαμε νά σημειώσουμε, ὅτι ἡ Ἱερά Σύνοδος, καί ἡ Ἐκκλησία γενικότερα, κρατήθηκαν μακριά ἀπό τήν ὅλη διαδικασία μελέτης τοῦ ὅλου θέματος καί σύνταξης τῆς Ἐκθεσης. Ἡ Ἐπιτροπή ἀναφέρει, ὅτι συνάντησε «ἐμπλεκόμενους φορεῖς καί ἐπιστήμονες ἀπό τοὺς ὁποίους ἐνημερώθηκε γιά τίς ἀπόψεις τους πάνω στά ὑπό μελέτη θέματα» (σελ. 3) ἢ «διάφορους φορεῖς τῆς κοινωνίας τῶν πολιτῶν» (σελ. 69). Ἀνάμεσα σ' αὐτούς μέ τοὺς ὁποίους ἡ Ἐπιτροπή συναντήθηκε ἦσαν ἐκπρόσωποι ἐκπαιδευτικῶν ὀργανώσεων, συνδέσμων γονέων, μαθητῶν, φοιτητῶν, πολιτικῶν κομμάτων κλπ. Ἡ Ἐπιτροπή, ὅμως, δέν θεώρησε σωστό οὔτε καί ἐπεδίωξε συζήτηση μέ τήν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου, παρόλο πού εἶναι γνωστό τό ἐνδιαφέρον τῆς τελευταίας γιά τήν Παιδεία τοῦ τόπου, ἀφοῦ αὐτή βάστασε ὅλο τό βάρος τῆς Παιδείας στοὺς μακροὺς χρόνους τῆς δουλείας καί δέν ἔπαψε οὔτε στήν περίοδο τῆς ἀνεξαρτησίας νά ἐνδιαφέρεται καί νά συνδράμει τό ἔργο της. Οὔτε καί γιά εἰδικά ἐκπαιδευτικά θέματα, ὅπως εἶναι π.χ. ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν, τά ἐξεταστέα μαθήματα γιά εἰσαγωγή στίς θεολογικές σχολές, σχολικοὶ ἐκκλησιασμοί κλπ., ἐπιδιώχθηκε μιὰ συνεννόηση μέ τήν Ἐκκλησία, ἔστω κι ἂν αὐτή δέν ἐθεωρεῖτο «ἄμεσα ἐμπλεκόμενος φορέας».

Α'. Σημεῖα τῆς Ἐκθεσης μέ τά ὁποῖα ἡ Ἱερά Σύνοδος συμφωνεῖ:

Παρόλο πού στό κείμενο τῆς Ἐκθεσης ὑπάρχουν ἀρκετές ἀσάφειες σέ ὅτι ἀφορᾷ πολλοὺς ὅρους, π.χ. δέν διευκρινίζεται σέ τί συνίσταται ἡ ἐπιδιωκόμενη «ἀνθρωποκεντρική νεομανιστική παιδεία», σέ τί διαφέρει ἀπό τήν «κλασική ἀνθρωποκεντρική παιδεία», σέ τί συνίσταται ἡ «εὐρωπαϊκὴ ταυτότητα» καί ποῖο εἶναι τό περιεχόμενο τῆς «πανανθρώπινης ταυτότητας» καί παρόλο πού ἐν πολλοῖς τό σύστημα πού προ-

τείνεται φαίνεται νά είναι φιλοσοφικά μετέωρο, ή Ίερά Σύνοδος συμφωνεῖ σέ ἄρκετά ἐπί μέρους σημεία τῆς Ἐκθεσης:

α) Συμφωνοῦμε μέ τήν ἀνάγκη ὑπέρβασης τοῦ χωρισμοῦ τῆς παιδείας σέ «γενική ἀνθρωπιστική» καί «τεχνική» παιδεία. Ἡ Ίερά Σύνοδος θεωρεῖ ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι πρέπει νά μορφώνονται σύμφωνα μέ τίς ἀνθρωπιστικές ἀξίες καί ταυτόχρονα νά ἀποκτοῦν ἐπαγγελματικές δεξιότητες. Μείωση ἢ ὑποβάθμιση τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ χαρακτήρα τῆς παιδείας πρὸς ὄφελος τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαίδευσης ἀποτελεῖ ἐπικίνδυνη μονομέρεια, πού θά ἔχει συνέπειες ὅχι μόνο στοὺς συγκεκριμένους ἀνθρώπους, ἀλλά καί στήν κοινωνία ὁλόκληρη. Γι' αὐτό καί συμφωνοῦμε πὼς ἡ προτεινόμενη ὀργανική σύνδεση ἀνθρωπιστικῶν καί θετικῶν ἐπιστημῶν εἶναι ὀρθή. Θά εἰσηγοῦμαστε μάλιστα καί πλήρη κατάργηση αὐτῆς τῆς διάκρισης, πού, ἄλλωστε, παραπέμπει σ' ἓνα ξεπερασμένο δυῖσμό καί στό Νευτώνειο κοσμοεἶδωλο, τό ὁποῖο ἀνατράπηκε ἀπό τή σύγχρονη Φυσική.

Ἡ Ίερά Σύνοδος πιστεύει πὼς ἓνα σχολεῖο στό ὁποῖο ὅλα τά μαθήματα, καί ὅχι μόνο τά καλούμενα «ἀνθρωπιστικά», συμβάλλουν τό καθένα μέ τό δικό του τρόπο στήν πολυδιάστατη μόρφωση τοῦ ἀνθρώπου, θά ἦταν ὅ,τι καλύτερο ἀπαιτεῖ ἡ σύγχρονη κοινωνία. Θά ἀντιλαμβάνονταν οἱ μαθητές - αὐριανοί πολίτες ὅτι ἡ πραγματικότητα εἶναι μία καί ἐνιαία καί ὅτι οἱ διάφορες ἐπί μέρους ἐπιστῆμες ἐξετάζουν τίς διαφορές ὅψεις της. Ἐρευνώντας π.χ. στό μάθημα τῆς Χημείας τή σύσταση, τή δομή καί τίς ιδιότητες τῆς ὕλης, θά μπορούσε ὁ διδάσκων νά ἐπισημάνει καί τά ὅρια τῆς Ἐπιστήμης αὐτῆς καί ὅτι δέν μποροῦν δι' αὐτῆς νά ἀπαντηθοῦν ἐρωτήσεις γιά τόν σκοπό καί τήν προέλευση τῆς ὕλης.

β) Συμφωνοῦμε, ἐπίσης, μέ τήν ἀντίληψη ὅτι ἡ παιδεία πρέπει νά ἔχει οἰκουμενικό ὄριζοντα. Τά προβλήματα εἶναι σήμερα παγκόσμια, ἀφοῦ τόσο τά ΜΜΕ ὅσο καί ἡ συνεχῆς διακίνηση ἀνθρώπων ἔχουν κάνει τόν κόσμο μιά γειτονιά. Συνεπῶς μόνο οἰκουμενικές θεωρήσεις μποροῦν νά βοηθήσουν στήν ἐπίλυσή τους. Ἐπικροτοῦμε, ἐπομένως, τά ὅσα ἡ

Ἐκθεση προτείνει ὅτι ἡ παιδεία πρέπει νά καλλιεργεῖ ἀνοικτό πνεῦμα, πνεῦμα ἑτοιμο νά γνωρίσει καί νά κατανοήσῃ τόν ἄλλο - τόν ὅποιονδήποτε ἄλλο - ὥστε νά ἐπέλθῃ ὁ σεβασμός καί ἡ συνεργασία μέ αὐτόν. «Τό σχολεῖο, σύμφωνα μέ τήν Ἐκθεση, πρέπει νά προσφέρει ἰσότητα εὐκαιριῶν καί νά ἀναγνωρίζει τή διαφορετικότητα καί τήν πολυτισμικότητα τοῦ μαθητικοῦ πληθυσμοῦ, νά σέβεται τόν πλουραλισμό (πολιτιστικό, θρησκευτικό, γλωσσικό) καί τήν πολλαπλή νοημοσύνη». Βέβαια τά πιό πάνω ἔχουν γίνει αὐτονόητα στήν Κυπριακή Ἐκπαίδευση μέ τίς πραγματικότητες πού ἰσχύουν στήν κοινωνία μας τά τελευταῖα χρόνια.

Στήν Ἐκθεση δίνεται ἡ ἐντύπωση ὅτι ὅλα τά πιό πάνω εἶναι δυνατό νά ἐπιτευχθοῦν μόνο μέ τήν ταυτόχρονη ὑποβάθμιση τῆς δικῆς μας ταυτότητας. Πιστεύουμε πώς καί ὁ σεβασμός πρός τόν ἄλλο καί ἡ συνεργασία μαζί του μπορεῖ νά ἐπιτευχθοῦν χωρίς ἀπεμπόληση τῆς οἰκείας ἰδιοπροσωπίας.

γ) Ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐπικροτεῖ καί τή θέση τῆς Ἐπιτροπῆς ὅτι ἡ παιδεία δέν πρέπει νά ὑποτάσσεται στήν οἰκονομία. Χαιρετίζουμε μέ ἱκανοποίηση τήν προτεραιότητα τοῦ ἀνθρωπίνου καί δημοκρατικοῦ χαρακτήρα τῆς παιδείας καί θεωροῦμε ὅτι τό ζητούμενο εἶναι ἡ διαμόρφωση «πολίτη τῆς κοινωνίας» καί ὄχι «πελάτη τῆς ἀγορᾶς». Ἡ οἰκονομία πρέπει νά ὑπηρετεῖ τήν παιδεία καί ὄχι νά συμβαίνει τό ἀντίθετο. Ἡ ἀγωγή δέν πρέπει νά ἐξαντλεῖται στήν ἐκπαίδευση γιά προετοιμασία στελεχῶν τῆς ἀγορᾶς.

δ) Χαιρετίζουμε, ἐπίσης, τήν προτεινόμενη ἀποκέντρωση καί τή σχετική αὐτονόμηση τῶν σχολικῶν μονάδων. Παρόλο πού ὁλόκληρη ἡ Κύπρος μπορεῖ νά θεωρηθεῖ μικρό μόνο τμήμα μιᾶς μεγαλούπολης τῆς Εὐρώπης, ἐν τούτοις δέν παύουν νά ὑπάρχουν καί ἐδῶ μικρότερες ἢ μεγαλύτερες διαφοροποιήσεις ἀπό τόπο σέ τόπο. Ἡ ἐμπλοκή τοπικῶν παραγόντων πού συνήθως ἐπιδεικνύουν μεγάλο ἐνθουσιασμό γιά τό δικό τους σχολεῖο μπορεῖ νά φέρῃ πράγματι καλύτερα ἀποτελέσματα. Ἡ Ἐκκλησία, πού δομεῖται μέ κύτταρο τήν ἐνορία,

έπικροτεῖ αὐτή τήν ἀντίληψη.

Β'. Σημεῖα τῆς Ἐκθεσης μέ τά ὁποῖα ἡ Ἱερά Σύνοδος διαφωνεῖ:

Ὑπάρχουν, δυστυχῶς, καί σημεῖα τῆς Ἐκθεσης, πρὸς τά ὁποῖα ἡ Ἱερά Σύνοδος διαφωνεῖ πλήρως. Γι' αὐτό καί ἐκθέ-
τουμε πῖο κάτω τεκμηριωμένα τίς θέσεις μας, ἐλπίζοντας ὅτι
αὐτές θά ληφθοῦν σοβαρά ὑπόψη. Οἱ περιοχές διαφωνιῶν
μας ἴσως νά προέκυψαν καί ἀπό τό γεγονός, ὅτι ἡ ἑπταμελής
Ἐπιτροπή γιά τήν Ἐκπαιδευτική Μεταρρύθμιση, πού συνέ-
ταξε τήν Ἐκθεση, ἀποτελεῖτο ἀπό Καθηγητές Παιδαγωγικῶν,
Διδακτικῆς τῶν Μαθηματικῶν, Πληροφορικῆς, καί Πολιτικῆς
Μηχανικῆς. Ἀπουσίαζαν, δηλαδή, ἐκπρόσωποι μιᾶς Φιλοσο-
φικῆς Σχολῆς καί ἄλλων θεωρητικῶν ἐπιστημῶν, καθὼς καί
ἐκπρόσωποι τῆς Δευτεροβάθμιας Ἐκπαίδευσης. Πιθανόν οἱ
πῖο πάνω νά εἶδαν τήν Ἐκπαιδευτική Μεταρρύθμιση μόνο
ἀπό τήν ὀπτική γωνία τῆς εἰδικότητάς τους καί κάποιες
ἄλλες ὁψεις ἢ πτυχές της νά τοὺς διέφυγαν.

Ἀναφέρουμε τίς κυριότερες περιοχές διαφωνιῶν μας:

**α) Ἐπισημαίνουμε πρῶτα μιά σιωπηλή ὑποτίμηση τοῦ
μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν,** ἀφοῦ τοῦτο παραθεωρεῖται
ἐντελῶς στήν Ἐκθεση. Θά μπορούσε νά προταχθεῖ τό ἐπιχεί-
ρημα ὅτι στό πολυπολιτισμικό περιβάλλον πού ζοῦμε καί
λαμβανομένου ὑπόψη τοῦ θρησκευτικοῦ μωσαϊκοῦ τοῦ μαθη-
τικοῦ πληθυσμοῦ δέν θά εἶχε θέση τό μάθημα τῶν Θρησκευ-
τικῶν πού ἀφορᾷ τή θρησκευτική ταυτότητα μιᾶς μερίδας,
ἔστω καί τῆς πλειοψηφίας τῶν μαθητῶν, δηλαδή τῶν Ὁρθο-
δόξων Χριστιανῶν. Στό ἐπιχείρημα αὐτό θά μπορούσαμε νά
ἀντιτάξουμε τήν ἀκολουθούμενη ἀπό τό ἐκπαιδευτικό μας
σύστημα πολιτική στά ἄλλα μαθήματα. Ἄν ὁ Πακιστανός, ὁ
Σριλανκέζος, ὁ Ἰνδός, ὁ Αἰγύπτιος κλπ. πού φοιτᾷ στά σχο-
λεῖα μας παρακολουθεῖ Ὁμήρου Ὀδύσσεια ἢ Ἰλιάδα καί
Ἑλληνική Ἱστορία, γιατί αὐτά διαλαμβάνονται στό Ἐκπαι-
δευτικό Σύστημα τοῦ τόπου, γιατί νά ἐνοχλεῖ τό μάθημα τῶν
Θρησκευτικῶν καί τό περιεχόμενό του; Ὅπως τά ἄλλα μαθή-

ματα δέν στοχεύουν νά ἐξελληνίσουν τούς μετανάστες, ἔτσι καί τά Θρησκευτικά δέν στοχεύουν νά τούς ἐκχριστιανίσουν. Μέ τήν κριτική σκέψη πού τοῦ ἀναπτύσσει τό σχολεῖο, ὁ μαθητής μπορεῖ νά τοποθετηθεῖ μέ τόν ἕνα ἢ τόν ἄλλο τρόπο ἀπέναντι στό περιεχόμενο τοῦ μαθήματος.

Ἐξάλλου ἡ Ἐκκλησία διακρίνει τό μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν ἀπό τήν Κατήχηση. Σκοπός τοῦ μαθήματος εἶναι νά προσφέρει ἀπό τή μιᾶ γνώση γιά τήν οἰκεία πίστη, ἀλλά καί γνωριμία, ἀπό τήν ἄλλη, μέ τό πανανθρώπινο καί διαχρονικό φαινόμενο τῆς θρησκείας. Ἰδιαίτερα σήμερα πού τό θρησκευτικό φαινόμενο ἐπανεμφανίζεται στό παγκόσμιο προσκήνιο, καθίσταται ἀκόμα πιό ἀναγκαῖα ἡ ἐπαρκής μελέτη του. Ἡ τελευταία ἐκλογή Προέδρου στίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς εἶχε ἄμεση σχέση μέ τό θρησκευτικό ὑπόβαθρο τῆς χώρας. Κι ἡ ἐμφάνιση τοῦ φονταμενταλισμοῦ συνδέεται ἄμεσα μέ θρησκευτικές παραμέτρους. Ἐπομένως ὅποια-δήποτε παραγνώριση τοῦ ρόλου καί τῆς ἀξίας τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν ἀδικεῖ καί τό μάθημα, ἀλλά καί τήν ὅλη παιδεία.

Ἐπί πλέον, οἱ στόχοι τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν πού εἶναι κυρίως ἡ ἐπίτευξη τῆς ἀρμονικῆς συνύπαρξης τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν Θεό, τόν συνάνθρωπο καί τή φύση, ταυτίζονται, ἐν πολλοῖς, καί βοηθοῦν στήν ἐπίτευξη τῶν στόχων μιᾶς δημοκρατικῆς καί ἀνθρώπινης παιδείας.

Ἀκόμα περισσότερο συνηγορεῖ ὑπέρ τῆς διατήρησης καί ἐνίσχυσης τοῦ μαθήματος τῶν Θρησκευτικῶν καί τό γεγονός ὅτι στή δική μας Ὁρθόδοξη παράδοση, τό μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν προσφέρει τό ὄραμα τῆς συμφιλίωσης καί τῆς καταλλαγῆς ἀνθρώπων καί λαῶν, προβάλλει τήν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου καί τήν ἀκεραιότητα τῆς δημιουργίας, ἐπιδιώκει τήν ἐλευθερία καί τή δικαιοσύνη καί συμβάλλει στήν εἰρήνη καί στήν ἀδελφοσύνη, πράγματα πού ἀποτελοῦν βασικές ἐπιδιώξεις τῆς παιδείας.

β) Διαφωνοῦμε, ἐπίσης, στήν ἀντίληψη πού διαποτίζει ὁλόκληρη τήν Ἐκθεση, ἀλλά καί πού σαφῶς ἀναφέρεται στή

σελ. 67, ότι μιιά «εὐρύτερη Νεοουμανιστική Παιδεία» βρίσκεται σέ σύγκρουση μέ οποιαδήποτε ἐθνική ἢ θρησκευτική διάσταση τῆς ἀγωγῆς. Τέτοια ἀντίληψη εἶναι μονομερῆς καί ἀπό ἱστορική, ἀλλά καί ἀπό παιδαγωγική ἄποψη. Πῶς μπορεῖ μιιά Παιδεία νά εἶναι ἀνθρωπιστική, ὅταν τῆς ἀφαιροῦνται δύο βασικοί της πυλῶνες; Οὔτε καί δεχόμαστε πῶς ὑπῆρξε ἡ ὑπάρχει «συντηρητική καί ἀντιδραστική ἐλληνο-εθνικο-θρησκευτική ἰδεολογία» στή σχολική ἐκπαίδευση (σελ. 63). Νομίζουμε πῶς ἡ Ἐπιτροπή δέν ἔχει ἐπαρκῆ γνώση τοῦ τί γίνεται μέχρι σήμερα στήν Κυπριακή Ἐκπαίδευση.

Ἡ ρήξη παιδείας καί θρησκείας ἐκφράζει μιιά παρωχημένη σήμερα ἀντίληψη τοῦ Διαφωτισμοῦ, ἡ ὁποία δημιουργήθηκε λόγω ἰδιαίτερων συνθηκῶν στή νεότερη δυτικοευρωπαϊκή ἱστορία καί πού ἀσφαλῶς δέν μπορεῖ νά ἀποτελέσει καθολικό πρότυπο.

Στή θέση τῆς Ἐπιτροπῆς γιά ἀπάλειψη τοῦ Ὁρθοδοξο-χριστιανο-κεντρικοῦ χαρακτήρα τῆς παιδείας πού ὁπωσδήποτε δέν ἐκφράζεται μόνο μέ τό μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν, ἐπιθυμοῦμε νά ἀντιπαραθέσουμε τό τί γίνεται σέ ἄλλες χῶρες τῆς Εὐρώπης τουλάχιστον ὡς πρὸς τό μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν:

- Τό «οὐδετερόθρησκο» σχολεῖο τῆς Γαλλίας, παρόλη τήν ἀπαγόρευση τῶν θρησκευτικῶν συμβόλων, μετά τήν πρόσφατη μεταρρύθμιση, εἰσήγαγε ξανά στό πρόγραμμά του τή μελέτη τῆς θρησκείας.
- Στήν Ἰρλανδία ἡ κατήχηση ἀποτελεῖ μέρος τοῦ σχολικοῦ προγράμματος.
- Στήν Ἰσπανία γίνεται κατήχηση στό σχολεῖο ἀπό καθηγητές πού ἐπιλέγονται ἀπό κατάλογο, τόν ὁποῖο παρουσιάζει ἡ Ἐπισκοπή στήν πολιτεία.
- Στήν Πορτογαλία τῇ θρησκευτικῇ διδασκαλία ἀναλαμβάνει ἡ Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία.
- Στή Δανία σέ κάθε βαθμίδα τοῦ σχολείου ὑπάρχει ἓνα προαιρετικό μάθημα γνώσης τοῦ Χριστιανισμοῦ.

- Στή Γερμανία ή θρησκευτική διδασκαλία αποτελεί μέρος τῶν ἐπίσημων σχολικῶν προγραμμάτων καί ὁ βαθμός τοῦ μαθήματος συνυπολογίζεται γιά τόν προβιβασμό στήν ἐπόμενη τάξη.

Εἶναι φανερό ἀπό τά πιό πάνω πώς στίς ἄλλες Εὐρωπαϊκές χώρες τό σχολεῖο ἀναλαμβάνει νά σφυρηλατήσει μιά θρησκευτική ταυτότητα, χωρίς τήν ὁποία φαίνεται πώς δέν εἶναι δυνατή ἡ ἔννοια τῆς κοινωνίας.

γ) Ἡ Ἱερά Σύνοδος διαφωνεῖ καί μέ τήν ἀντίληψη πού ἐπιχειρεῖ νά εἰσαγάγει ἡ Ἐπιτροπή γιά ὑπαρξη ἑνός νέου «ἔθνους - κράτους» στήν Κύπρο. Τό ἡπιότερο πού θά μπορούσαμε νά ποῦμε εἶναι ὅτι ἡ Ἐπιτροπή ἀγνοεῖ ἢ παραγνωρίζει σέ μεγάλο βαθμό τίς ιδιομορφίες τῆς Κυπριακῆς πραγματικότητας. Ἡ Κυπριακή Δημοκρατία οὐδέποτε ὑπῆρξε «ἔθνος-κράτος» καί οὔτε προβλέπεται ὅτι θά γίνει «ἔθνος-κράτος». Μήπως συνειδητά ἐπιδιώκεται ὄχι μόνο θρησκευτικός ἀποχρωματισμός, ἀλλά καί ἐθνικός ἀποπροσανατολισμός τῶν Ἑλλήνων τῆς Κύπρου;

Κάποιοι ἄλλοι ὅροι, ὅπως π.χ. «Εὐρωκυπριακή Πολιτεία» (σελ. 4) καί «Εὐρωδυτική Κυπριακή δημοκρατική πολιτεία» (σελ. 10), νομίζουμε πώς καί ἀδόκιμοι εἶναι καί μάλλον σύγχυση προκαλοῦν. Ἡ Ἐπιτροπή μέ τούς ὅρους αὐτούς θέλει, ἴσως, νά ἐπισημάνει τήν Εὐρωπαϊκή ταυτότητα καί τόν Εὐρωπαϊκό προσανατολισμό τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, παραγνωρίζει, ὅμως, τήν φροντίδα τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν νά καλλιεργοῦν παράλληλα τίς τοπικές ταυτότητες, εἴτε ἐθνικές εἴτε θρησκευτικές. Ὡς γνωστόν, μιά ἀπό τίς βασικές ἀρχές τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως εἶναι ἡ διατήρηση τῆς ἱστορικῆς ταυτότητας τῶν λαῶν πού τήν συγκροτοῦν.

δ) Ἡ Ἱερά Σύνοδος διαφωνεῖ, ἐπίσης, μέ τήν πολεμική πού ἀσκεῖται ἀπό τήν Ἐκθεση στό «ἐλληνο-εθνικό» μοντέλο ἀγωγῆς καί πού παρουσιάζεται τόσο μέ τό ἐπίμονο αἶτημα τῆς ἀπεξάρτησης ἀπό τό ἐλλαδικό ἐκπαιδευτικό πρότυπο καί τήν Ἑλλάδα ὅσο καί μέ τήν ἀμφισβήτηση τῆς παρεχόμενης ἱστορικῆς ὕλης στήν Ἐκπαίδευση. Ἡ Ἐπιτροπή φαίνεται νά

ἀμφισβητεῖ τὴ δυνατότητα διάπλασης σωστῶν πολιτῶν στοῦ πλαίσιο τῆς ἐθνικῆς παράδοσης, πού τὴν χαρακτηρίζει «συντηρητική καὶ ἀντιδραστική, ἑλληνο-εθνικο-θρησκευτική ἀγωγή». Παραβλέπει ἡ Ἐπιτροπὴ πῶς διαπλάστηκαν μέχρι σήμερα τόσο στὴν Ἑλλάδα ὅσο καὶ στὴν Κύπρο οἱ πολῖτες πού μορφώθηκαν μ' ἓνα συγκεκριμένο ἐκπαιδευτικό σύστημα καὶ θέλει νὰ ἀγνοεῖ τὸ ποιοὶ δημιούργησαν τὰ ἀντίστοιχα ἐλεύθερα κράτη.

ε) Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος διαφωνεῖ, ἐπίσης, μέ τὴν ἀνισομερὴ σχέση πού δίνεται ἀνάμεσα στὴν πολιτισμικὴ ταυτότητα τοῦ τόπου καὶ τὴν οἰκουμενικὴ συνείδηση. Ἐνῶ ὀρθά, κατὰ τὴ γνώμη μας, τονίζεται ἡ ἀνάγκη γιὰ μιὰ παιδεῖα πού ὁδηγεῖ στὴν οἰκουμενικὴ εὐθύνη καὶ στὸν παγκόσμιο πολίτη, δὲν φαίνεται ἀνάλογος τονισμός τῆς πολιτιστικῆς ταυτότητας τοῦ τόπου. Στὴν Ἐκθεση δίνεται ἡ ἐντύπωση ὅτι ἀκολουθεῖται σταθερά ἡ ἀρχὴ γιὰ ὑποβάθμιση τῆς ταυτότητας τοῦ κυρίαρχου τμήματος τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ, πού εἶναι ἐλληνική, ἐναντι ὅλων τῶν ἄλλων μικρῶν ἐθνικῶν ομάδων πού ὑπάρχουν στὴν Κύπρο.

Ἐν κατὰ καιροὺς παρατηρήθηκαν συμπτώματα πατριδοκαπηλίας καὶ ἐθνικισμοῦ, αὐτό δὲν θὰ πρέπει, φτάνοντας στοῦ ἄλλο ἄκρο, νὰ μᾶς ὁδηγήσει στὴν ὑποτίμηση τῆς δικῆς μας πολιτισμικῆς ταυτότητας. Ἄλλωστε ἡ πολιτισμικὴ ταυτότητα ὄχι μόνο δὲν ἀντιμάχεται τὴν οἰκουμενικὴ ιδιότητα, ἀλλὰ ἀντίθετα ἀποτελεῖ ἀναγκαῖα προϋπόθεσή της. Διαφορετικά ἡ ἀνθρωπότητα κινδυνεύει ἀπὸ ἓνα ἰσοπεδοτικό κοσμοπολιτισμό πού στοῦ τέλος ἐξυπηρετεῖ αὐτό πού ἡ Ἐκθεση ἀποδοκιμάζει: τὴν καταναλωτικὴ παγκοσμιοποίηση καὶ τὴν ὑποταγή τῶν πάντων στὴν οἰκονομία. Ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῆς οἰκείας ταυτότητας δὲν σημαίνει ἐθνικισμό οὔτε ἐθνικὸ ναρκισσισμό. Σημαίνει καλλιέργεια τῶν ἀξιῶν τῆς παράδοσης, στέρεη γνώση τῆς Ἱστορίας καὶ γενικά αὐτογνωσία.

Στὰ πλαίσια αὐτά ἡ Ἱερὰ Σύνοδος πιστεύει, ὅτι εἶναι ἐξεζητημένα τὰ ὅσα ἀναφέρονται στὴν Ἐκθεση περί ἀναγκαιό-

τητας ἀποκάθαρσης τῶν βιβλίων τῆς Ἱστορίας. Ἐπεχειρήθησαν πολλάκις ἀλλοιώσεις ἱστορικῶν γεγονότων, ἀνάλογα μέ τήν ἰδεολογική τοποθέτηση τοῦ «ἐρευνητῆ». Ἡ Ἑλληνική Ἐπανάσταση τοῦ 1821 π.χ. προβάλλεται ἀπό μερικούς ὡς ταξική ἐπανάσταση καί ὄχι ὡς ἐθνική. Εἶναι, φρονοῦμε, πολύ δύσκολο, ἂν ὄχι ἀδύνατο, νά βρεθοῦν «ἀμερόληπτοι» γιά κάτι πού δέν χρειάζεται ἀλλαγὴ.

Ἡ Ἱερά Σύνοδος κατανοεῖ τοὺς κινδύνους πού ἐλλοχεύουν στή σύγχρονη συνάντηση τῶν ἐθνῶν. Ἀπολυτοποίηση τοῦ ἔθνους ὁδηγεῖ στόν ἐθνικισμό, ἐνῶ ἀπολυτοποίηση τῆς οἰκουμένης ὁδηγεῖ στόν κοσμοπολιτισμό. Στήν πρώτη περίπτωση ὑπάρχει ἐγκλεισμός στήν ἐθνική ταυτότητα καί ἀπόρριψη ὁποιασδήποτε κοινωνίας μέ τοὺς ἄλλους, ὅποτε ὁ ἄνθρωπος ὁδηγεῖται στή μισαλλοδοξία καί στήν ἔλλειψη ἀνοχῆς ἀπέναντι στή διαφορά. Στή δεύτερη περίπτωση ὁδηγούμεστε στή δημιουργία ἀνθρώπων καί λαῶν χωρίς ταυτότητα, στή μαζοποίησή τους καί στήν παράδοσή τους χωρίς ἀντίσταση στόν πολιτισμικό ἱμπεριαλισμό.

Ἐθνος καί οἰκουμένη ἀποτελοῦν ἐπὶ μέρους ὅψεις τῆς ἀλήθειας καί ἡ διαλογικὴ τους σχέση πρέπει νὰ ᾔναι τό ζητούμενο τῆς ἀγωγῆς. Φρονοῦμε, ὅτι ἡ παιδεία ὀφείλει σήμερα νά προλάβει καί νά ἀποτρέψει τόν κίνδυνο ἐπιβολῆς τοῦ δυτικοῦ κοσμοεἰδωλου σέ παγκόσμια κλίμακα, πού θὰ ᾔχει σάν ἀποτέλεσμα οἱ ταυτότητες τῶν ἄλλων λαῶν νά ἐκπέσουν στό ἐπίπεδο τοῦ φολκλορισμοῦ.

Πέραν τῶν πιό πάνω, ἡ Ἱερά Σύνοδος ἐπιθυμεῖ νά θέσει πρὸς προβληματισμό κάποια ἄλλα θέματα παιδείας, τά ὅποια ἡ Ἐπιτροπὴ δέν ἔχει θίξει. Ἔτσι:

α) Ἡ Ἱερά Σύνοδος θὰ ἠθέλε νά συζητηθεῖ ὁ παιδευτικὸς ρόλος τῶν Μέσων Μαζικῆς Ἐνημέρωσης καί τό γενικότερο θέμα «πῶς ἐπηρεάζει τὴν παιδεία ἡ ὅλη λειτουργία τῆς κοινωνίας». Τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητο, προκειμένου νά κατανοηθεῖ ἡ συμπεριφορὰ ὁμάδων καί ἀτόμων καί νά ἐξευρεθοῦν οἱ κατάλληλοι τρόποι ἀντιμετώπισης τῆς κατάστασης. Γιατί εἶναι προφανές πῶς ἂν μία κοινωνία εὐνοεῖ π.χ. τίς συνθηκὲς

φυγής, τήν ἀποστέρηση καί τό ψυχικό κενό, εἶναι τό λιγότερο ὑποκρισία νά διαμαρτύρεται ἡ κοινωνία αὐτή γιά τήν αὔξηση τῶν ναρκομανῶν. Ἀπό τήν ἄλλη, ἡ τηλεόραση ἔχει χαρακτηριθεῖ, καί λειτουργεῖ πράγματι, σήμερα ὡς «παράλληλο σχολεῖο». Ἴσως καί νά εἶναι ὁ πρῶτος παράγοντας ἐκπαίδευσης πού μέ τό δικό του τρόπο ἐπιβάλλει στάσεις καί συμπεριφορές, πολλές φορές ἀντίθετες μέ τίς ἀρχές τοῦ σχολείου. Νομίζουμε πῶς χρειάζεται γνώση τῆς λειτουργίας της καί ἀνάπτυξη κριτικῆς στάσης ἀπέναντί της, ὥστε, ὅταν ἐκπίπτει στά ὅρια τοῦ λαϊκισμού καί τοῦ εὐτελοῦς, νά διορθώνεται ἀπό τήν ἀντίσταση τῶν κατάλληλα πρὸς τοῦτο ἐκπαιδευμένων πολιτῶν. Αὐτό ἀσφαλῶς δέν σημαίνει οὔτε ἐξουσιαστικό ἔλεγχο ἐπὶ τῶν Μέσων, οὔτε λογοκρισία. Αὐτά ἀντίκεινται πρὸς τίς ἀρχές μιᾶς δημοκρατικῆς παιδείας. Σημαίνει, ὅμως, γνώση τοῦ τρόπου λειτουργίας τῶν ΜΜΕ καί συνεπῶς ἐρμηνευτική προσέγγισή τους. Εἶναι ἓνας τομέας πρὸς τόν ὁποῖο θά πρέπει νά ἐπιδείξει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον ἡ παιδεία τοῦ καιροῦ μας.

β) Ἡ Ἱερά Σύνοδος πιστεύει, ὅτι τήν παιδεία μας θά πρέπει νά ἀπασχολήσει καί ἡ ἀνάγκη καλλιέργειας ὑπαρξιακῶν δεξιοτήτων στοὺς ἀνθρώπους. Ἡ παιδεία πρέπει νά μαθαίνει στοὺς ἀνθρώπους πῶς, π.χ., διεξάγεται ἓνας διάλογος, πῶς χειρίζονται τὰ συναισθήματά τους, πῶς ἐκφράζουν τίς ἀνησυχίες τους, πῶς συμφιλιώνονται κλπ. Χρειάζεται μελέτη καί γνώση τῶν σταδίων ἠθικῆς, ψυχικῆς καί σωματικῆς ἀνάπτυξης τοῦ ἀνθρώπου, χρειάζεται γνώση τοῦ ἑαυτοῦ καί τοῦ ἄλλου, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νά κατανοεῖ π.χ. τή διαφορά τῆς φιλίας ἀπὸ τήν παρέα, τῆς ἀγάπης ἀπὸ τήν ἰδιοτέλεια, τοῦ ἔρωτα ἀπὸ τόν ἀπρόσωπο σεξισμό.

Οἱ ἄνθρωποι σήμερα σπουδάζουν χρόνια ολόκληρα γιά κατάρτισμό στο ἐπάγγελμά τους, ἀλλά τυχαίνει πολλές φορές - τό ἐκπαιδευτικό σύστημα δέν τό διαλαμβάνει - νά μὴ ἀσκηθοῦν ἔστω καί ἐλάχιστες ὥρες στήν κατανόηση τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς. Σήμερα πού μιλοῦμε γιά «διά βίου παιδείαν», τό ἐλάχιστο πού μπορεῖ μιᾶ πολιτεία νά προσφέρει στά μέλη της εἶναι ἡ σπουδὴ στὸν ἴδιο τόν ἄνθρωπο.

γ) Ἡ Ἱερά Σύνοδος θά ἤθελε νά προτείνει καί μιὰ τροποποίηση τοῦ τρόπου εἰσαγωγῆς τῶν ὑποψηφίων στίς θεολογικές σχολές. Ἐνῶ γιά τήν εἰσαγωγή στίς ἄλλες σχολές ἀπαιτεῖται ἡ ἐξέταση σέ συναφή μαθήματα, δέν συμβαίνει κάτι ἀνάλογο στίς θεολογικές σχολές. Μπορεῖ κάποιος ὑποψήφιος Θεολόγος νά ἐξεταστεῖ στήν Πολιτική Οἰκονομία, δέν ἀπαιτεῖται ὅμως καμιά ἐξέταση στά Θρησκευτικά. Ἐνας Θεολόγος, ὅμως, δέν χρειάζεται μιὰ σχετική ὑποδομή; Μέσα στά πλαίσια τῆς Ἐκπαιδευτικῆς Μεταρρύθμισης θά βλέπαμε τήν ὑπαρξή τοῦ μαθήματος τῶν Ἐνισχυμένων Θρησκευτικῶν, τό ὁποῖο θά ἐπέλεγαν ὅσοι θά ἔδιναν ἐξετάσεις γιά εἰσαγωγή στίς θεολογικές σχολές, ἀφοῦ αὐτό θά ἦταν ἐξεταζόμενο μάθημα.

Τέλος ἡ Ἱερά Σύνοδος θά ἤθελε νά ἐπαναφέρει καί τό θέμα τῆς ἐκπροσώπησης τῆς Ἐκκλησίας στίς ἐπιτροπές, ὅπου λαμβάνονται ἀποφάσεις γιά τήν παιδεία καί ὅπου ἄλλοι φορεῖς συμμετέχουν. Δέν νομίζουμε, ὅτι τά διάφορα κόμματα ἢ ἄλλοι ὀργανωμένοι φορεῖς ἐνδιαφέρονται περισσότερο ἀπό τήν Ἐκκλησία γιά τήν παιδεία τοῦ τόπου. Μέ τήν εὐκαιρία αὕτη σᾶς ὑπευθυμίζουμε ἐπιστολή ἡμερομηνίας 18/2/2005, πού ἐστάλη ἐκ μέρους τῆς Ἱερᾶς Συνόδου γιά ἐκπροσώπηση στό «Συμβούλιο Παιδείας», καί στήν ὁποία μέχρι στιγμῆς δέν ἐπήραμε ἀπάντηση.

Εὐχαριστώντας σας καί πάλιν γιά τήν ἀποστολή τῆς Ἐκθεσης καί τήν εὐκαιρία πού μᾶς δώσατε γιά νά ἐκφράσουμε τίς ἀπόψεις μας, δηλώνουμε τήν προθυμία μας νά βοηθήσουμε σέ ὅ,τιδήποτε μᾶς ζητηθεῖ πρὸς τό καλό τῆς παιδείας μας.

Μέ πολλή ἐκτίμηση
 † Ο ΠΑΦΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ
 Προεδρεύων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου
 τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου.